

INHOUD

Woord vooraf 7

- 1 Waarom zeg je niet gewoon wat je bedoelt? 13
- 2 Hoe weten we dat poëzie iets voor ons is? 19
- 3 Waarom worden de regels halverwege afgebroken? 25
- 4 Waarom zit er zoveel wit in gedichten? 31
- 5 Hoe moet ik wegwijs worden in vage poëzie? 37
- 6 Is vertaalde poëzie de moeite waard? 45
- 7 Wie was de John Lennon van de poëzie? 51
- 8 Waarom werken metaforen en vergelijkingen? 57
- 9 Waarom rijmen er tegenwoordig zo weinig gedichten? 63
- 10 Waarom kan een gedicht niet alles betekenen? 73
- 11 Waar moet je beginnen met het lezen van poëzie? 79
- 12 Is er poëzie die over de actualiteit gaat? 87
- 13 Kan poëzie troosten? 93
- 14 Hoe zit het met de vele lagen in gedichten? 99
- 15 Hoe ontstaat een gedicht? 105
- 16 Wat is het nut van poëzie? 111
- 17 Is alle poëzie mooi? 117
- 18 Is poëzie waarheid of leugen? 123
- 19 Muziek en poëzie 131

- 20 Is de Nederlandse poëzie een tranendal? 137
- 21 Poëzie op het podium 143
- 22 Wat hebben wiskunde en gedichten met elkaar gemeen?
149
- 23 Wat hebben we nou eigenlijk aan poëzie? 155

Verantwoording 159

WOORD VOORAF

Het schijnt dat meer dan een miljoen Nederlanders en Vlamingen regelmatig gedichten schrijft op vrijwillige basis, dat wil zeggen: buiten de verplichtingen in sinterklaastijd om. Het gaat goed met de poëzieproductie in ons land. Amateurpodia schieten als paddenstoelen uit de grond, er zijn honderden websites waarop mensen hun verzen met de rest van de wereld delen en de Turing Gedichtenwedstrijd ontvangt jaarlijks meer dan tienduizend inzendingen. Al met al kun je zeggen dat we ons suf dichten, wat op zich al een fles champagne waard is.

Daarom is het des te vreemder dat er in Nederland en Vlaanderen relatief weinig poëzie wordt gelezen. De gemiddelde oplage van een bundel ligt rond de driehonderd exemplaren en wordt eerder verramsjt dan dat hij uitverkoopt. Ook bij bibliotheken is poëzie het ondergeschoven kind: de meeste bundels worden uiteindelijk afgeschreven en belanden voor vijftig cent in de uitverkoop. Er bestaan in ons land zeker mensen die met hart en ziel van poëzie houden, maar deze groep is, hoe trouw en fanatiek ook, zeer klein.

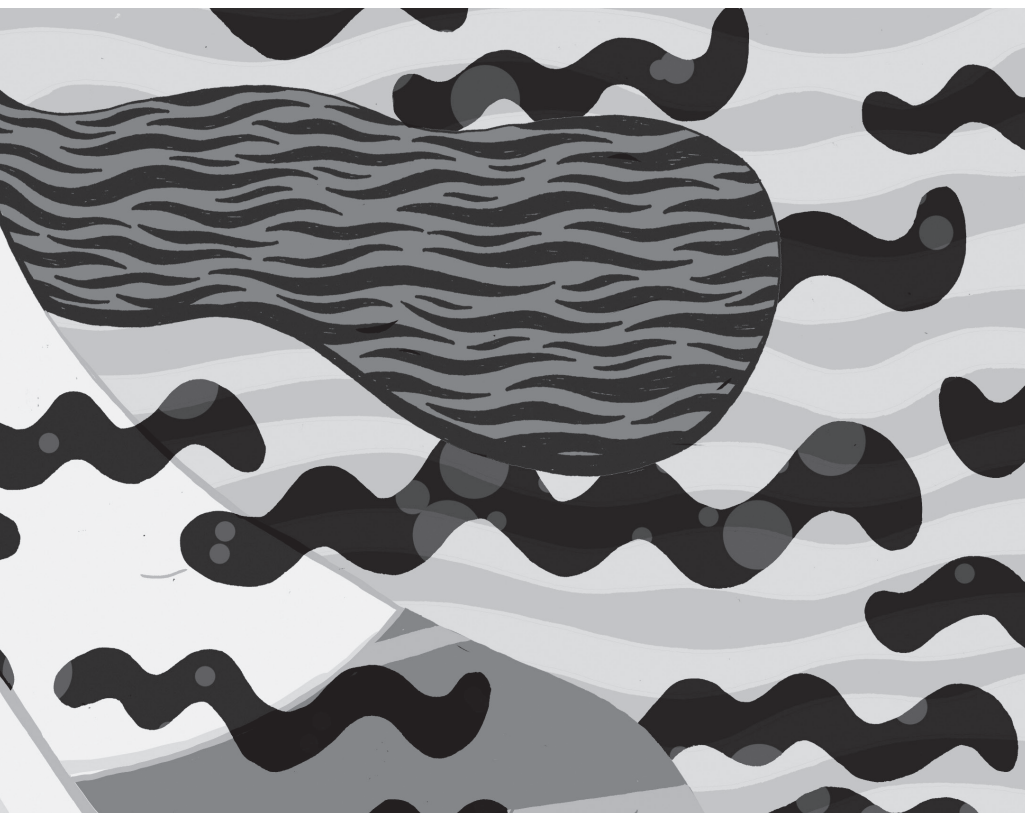
De verhouding tussen schrijven en lezen is dus be-

hoorlijk scheef. Dat blijkt niet alleen uit verkoop- en leencijfers, maar ook uit gesprekken met potentiële lezers. Als ik aan mijn leerlingen (ik geef poëzieles, zowel op middelbare scholen als op het mbo, hbo en de universiteit) vraag waarom ze niet lezen, zeggen ze dat ze poëzie te vaag vinden. Ze hebben geen idee hoe ze gedichten moeten interpreteren. Sommigen hebben weleens een bundel opengeslagen maar legden het werkje ontmoedigd terug omdat ze er geen snars van snapten.

Ik vermoed dat hier sprake is van onkunde in plaats

van onwil. En strikt genomen draagt het huidige literatuuronderwijs op de middelbare school daaraan bij. Het aantal uren Nederlands is de afgelopen jaren al drastisch afgenomen en de meeste lessen worden besteed aan tekstanalyse en brieven schrijven. De weinige tijd die overblijft voor literatuuronderricht wordt eerder aan proza dan aan verskunst besteed. Waardoor sommige jongeren soms nogal griezelige opvattingen hebben over poëzie. Dat een gedicht bijvoorbeeld alles mag betekenen wat je maar wil. Dat songteksten altijd poëzie

ACHT REGELS
KUNNEN DE
IMPACT HEBBEN
VAN EEN NATUUR-
DOCUMENTAIRE
EN ACTIEFILM
IN ÉÉN.

zijn, hoewel de meeste een slappe herkauwing van common sense zijn.

Wat een misvattingen. En dat terwijl poëzie zo fantastisch is. Ze kan tegelijkertijd grappig én schrijnend zijn, ontroerend én ontluisterend. Acht regels kunnen de impact hebben van een natuurdocumentaire en actiefilm in één. Regels als ‘alles van waarde is weerloos’ of ‘niet het snijden doet zo’n pijn, maar het afgesneden zijn’ zingen mee met iede-

re stap die ik zet. In een tijd waarin media en politiek uitblinken in het rondbazuinen van holle frasen, moeten we beter leren lezen, beter leren luisteren naar wat er nou echt wordt gezegd, wat er nou echt staat.

De poëzie is te bijzonder om aan haar lot te worden overgelaten. Gelukkig ben ik niet de enige die zich over de ontleding opwindt: Anne Vegter, onze Dichter des Vaderlands, heeft in 2016 een succesvolle college-tour gehouden waarin bekende dichters aantoonde dat iedereen gedichten kan lezen en begrijpen. Volgens Vegter is een gedicht een instrument waarmee je je blik op de wereld scherp kunt stellen. Het dwingt je tegelijk naar binnen en naar buiten te kijken.

De college-tour zal in november 2016 worden afgesloten met een groot congres voor docenten Nederlands waarbij het lezen en ontraadselen van gedichten centraal staat, zodat zij het kunnen doorgeven.

De meeste mensen doen echter het liefst iets wat ze al een beetje kunnen. In 2015 bood *nrc.next* me de kans een reeks artikelen te maken over hoe je gedichten kan benaderen. Een Eerste Hulp Bij Poëzie. Deze stukken heb ik aangevuld en dat resulteerde in dit boekje. Ik zal in-

gaan op de verschillende technieken die er zijn om een gedicht te begrijpen, hoe je wel en hoe je absoluut *niet* kan lezen. Ik zal de regels die bij poëzie horen uitgebreid behandelen, misverstanden ontkrachten en leestips geven.

Voordat je de vlag uithangt: een kleine waarschuwing is hier wel op haar plaats. Poëzie is niet ongevaarlijk. Ze kan je vrolijk maken, maar ook somber. Verdrietig. Op eens zie je gevoelens verwoord die je eerder niet kon uitdrukken en dus ook niet verwerken.

Misschien is poëzie niets voor je, maar dat weet je pas als je haar een kans hebt gegeven, want laten we wel wezen, hoe wist je vroeger dat olijven te eten waren? Of dat een biertje wel lekker kon zijn? Door het gewoon te proberen. Ook gedichten kun je leren eten.

WANT LATEN
WE WEL
WEZEN, HOE WIST
JE VROEGER
DAT OLIJVEN TE
ETEN WAREN?

EEN ZWEMMER IS EEN RUITER

Zwemmen is losbandig slapen in spartelend water,
is liefhebben met elke nog bruikbare porie,
is eindeloos vrij zijn en inwendig zegevieren.

En zwemmen is de eenzaamheid betasten met vingers,
is met armen en benen aloude geheimen vertellen
aan het altijd allesbegrijpende water.

Ik moet bekennen dat ik gek ben van het water.
Want in het water adem ik water, in het water
word ik een schepper die zijn schepping omhelst,
en in het water kan men nooit geheel alleen zijn
en toch nog eenzaam blijven.

Zwemmen is een beetje bijna heilig zijn.

Paul Snoek, uit: *Hercules*, 1960

WAAROM ZEG JE NIET GEWOON WAT JE BEDOELT?

Laatst vond er in Landgraaf een mooi poëziefestival plaats met ook nog eens muziek. Die werd verzorgd door een toondove tweeling die teksten zong als ‘Stop nu maar met kreunen, je bent me niet tot last, / je hoeft niks uit te leggen, kom hier jij blote bast’ maar hé, het was feest, het ging om het gebaar. Beleefd maakte het publiek oordopjes van het programmaboekje terwijl de eeneiigen vrolijk doorschalden. Na twee liedjes zei de dominante helft: ‘Wat leuk dat we hier mogen spelen! Alleen snap ik gedichten niet zo, waarom zeg je niet gewoon wat je bedoelt?’ Er volgde een doffe klap. De hele zaal, die bestond uit poëzieliefhebbers, had synchroon de *facepalm* gedaan.

Maar eigenlijk is het een goede vraag, zeker als je begint met het lezen van poëzie. Waarom zeggen dichters niet gewoon wat ze bedoelen? Dat is toch de afspraak als we ons bedienen van taal? Het is wel zo praktisch begrijp-

H IJ ZECT
NIET
GEWOON WAT
HIJ BEDOELT, HIJ
ZECT PRECIES
WAT HIJ BEDOELT

pelijk te zijn wanneer je een tweet over bootvluchtelingen post of een handleiding voor kolfapparatuur maakt. Maar wie weleens vriendschapsverdriet of de euforie na een doelpunt van Luuk de Jong heeft meegemaakt, weet dat woorden soms tekortschieten. Met de zin 'ik voel me zo eenzaam' zal een tiener uit Almelo iets anders bedoelen dan iemand die als enige van een vracht vluchtelingen is opgedregd uit de

